

Rafał SZUBERT*
Marta PRZYDZIAŁ**

Turystyka w działalności Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w latach 1946–1976

Streszczenie

Od początku swojej działalności Ludowe Zespoły Sportowe (LZS) obok zadań *stricte* sportowych realizowały założenia z zakresu rekreacji oraz turystyki. Jednak dopiero od roku 1960 turystyka w LZS stała się obowiązkowym elementem popularyzacyjnoideologicznym. Wiele kół LZS, szczególnie tych położonych w atrakcyjnych miejscach Polski, miało zadanie organizacji imprez, zlotów czy rajdów turystycznych. Głównym celem zaleceń władzy ludowej była integracja wiejskiej młodzieży, przekazywanie hasel propagandowych i dalsza ingerencja w sprawy „odpowiedniego” wychowania młodszej części społeczeństwa wiejskiego.

Słowa kluczowe: turystyka, sport wiejski, Ludowe Zespoły Sportowe.

Wstęp

Od początku swojej działalności Ludowe Zespoły Sportowe (LZS) obok zadań *stricte* sportowych realizowały założenia z zakresu rekreacji oraz turystyki. Organizowano na wsi wycieczki do miast, na wystawy rolnicze, krótkotrwałe wycieczki wprowadzano do programów kursów realizowanych przez organizacje społeczne i gospodarcze działające na wsi. Młodzież wiejska we własnym zakresie organizowała kuligi i majówki, kultywowała zwyczaje i obyczaje, jak topienie marzanny, imprezy sobótkowe¹ i kąpałowe², i inne podobne imprezy folklorystyczne. Inicjatorem większości tych obrzędów były organizacje działa-

* Dr, Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu; szubi4@wp.pl.

** Dr, Uniwersytet Rzeszowski.

¹ „Sobótki” to nazwa święta ludowego obchodzonego w noc letniego przesilenia Słońca 21–22 czerwca; nazwa używana głównie na południu Polski, Podkarpaciu i Śląsku. Por. M. Sajko (red.), *A–Z Mała encyklopedia PWN*, wyd. III, Warszawa 2000, s. 756.

² „Noc kupały” to słowiańskie święto związane z letnim przesileniem Słońca, obchodzone w czasie najkrótszej nocy w roku, co przypada około 21–22 czerwca. Por. R. Łąkowski (red.), *Encyklopedia popularna PWN*, wyd. VI, Warszawa 1982, s. 389.

jące na wsi, jednak często wynikały one z samorzutnej potrzeby i tradycji środowiska.

Jednak dopiero od roku 1960 turystyka w LZS stała się obowiązkowym elementem popularyzacyjnoideologicznym. Wiele kół LZS, szczególnie tych położonych w atrakcyjnych miejscach Polski, miało zadanie organizacji imprez, zlotów czy rajdów turystycznych. Głównym celem zaleceń władzy ludowej była integracja wiejskiej młodzieży, przekazywanie haseł propagandowych i dalsza ingerencja w sprawę „odpowiedniego” wychowania młodszej części społeczeństwa wiejskiego.

Cele pracy i pytania badawcze

Celem pracy było ukazanie, jakie elementy turystyki dominowały w działalności Ludowych Zespołów Sportowych w Polsce. W trakcie badań sformułowano następujące pytania:

1. Jakie formy turystyki dominowały w środowisku wiejskim?
2. Jak zmieniały się zainteresowania turystyczne członków LZS na przestrzeni badanego okresu?

W pracy wykorzystano metody kwerendy źródeł oraz metodę pogładową i porównawczą.

Wyniki badań

W roku 1960, podczas IV Krajowego Zjazdu Sprawozdawczo-Wyborczego Zrzeszenia LZS, wprowadzono do statutu poprawkę określającą zrzeszenie jako organizację sportowo-turystyczną mieszkańców wsi, a wiejskie koła sportowe określono jako organizacje sportowo-turystyczne³. Od tego czasu działacze LZS wpajali wiejskiej młodzieży, że istotą turystyki jest krajoznawstwo, poznanie piękna własnego kraju i jego zabytków⁴. Przedstawiano Polskę jako kraj o dużych walorach turystycznych, ciekawym położeniu geograficznym sprzyjającym wypoczynkowi oraz urozmaiconym krajobrazie. Uważano, że zwiedzanie zabytków związanych z historią kraju, jak również nowoczesnych zakładów przemysłowych daje możliwość poznania ojczystego regionu. Poza tym trudy wycieczek uczyły wytrwałości, solidarności, jak również umiejętności funkcjonowania w grupie opartej na wzajemnej pomocy.

W województwie poznańskim, w pionierskim dla turystyki wiejskiej roku, powstało 18 sekcji z blisko dwustu członkami, a w roku 1963 sekcji było już 449

³ S. Drażdżewski, *Ludowe Zespoły Sportowe. Powstanie i działalność*, Warszawa 1974, s. 45.

⁴ *Campingi LZS* (praca zbiorowa), Łódź 1963, s. 3.

(11 210 członków)⁵. Na Opolszczyźnie w roku 1963 działały 194 sekcje z 4351 członkiem⁶. W powiecie kaliskim w 1968 roku 52 sekcje skupiały 1651 członków⁷.

Przyjęte przez organy wojewódzkie programy działania były częścią składową ogólnopolskiego programu upowszechniania turystyki wśród mieszkańców wsi i zawierały proste, małe, tanie i łatwo dostępne formy ruchu turystycznego. Pozwalały one poznać własne środowisko i jego najbliższą okolicę. Popularne były wówczas akcje, takie jak: „Na Majówki bez Złotówki”, „Wieś z Kodeksem Drogowym na Ty”, czy „Z Wizytą u Sąsiadów”⁸.

W roku 1959 Zarząd Działalności Gospodarczej (ZDG) przy Radzie Głównej Zrzeszenia LZS zainicjował budowę pierwszych w Polsce ośrodków turystyczno-campingowych. W pionierskim roku wybudowano 12 takich ośrodków. Każdy z LZS-owskich ośrodków campingowych stanowił bazę wypadową na wiele szlaków turystycznych, jak np. Wielkie Jeziora Mazurskie, Szwajcaria Kaszubska, czy też najbardziej znane szlaki karpackie i tatrzańskie⁹.

Wojewódzkie Zrzeszenia LZS przy popularyzacji i organizacji turystyki wiejskiej współpracowały ze związkami sportowymi. Imprezy turystyczne były wpisane do kalendarza m.in. Polskiego Związku Motorowego (PZM) oraz Polskiego Związku Kolarskiego (PZKol)¹⁰. Współpracowano również z Polskim Towarzystwem Turystyczno-Krajoznawczym (PTTK).

Jedną z pierwszym imprez turystycznych, w której wzięli udział zmotoryzowani członkowie LZS, był rajd na Ogólnopolski Zlot Młodzieży zorganizowany w 550. rocznicę bitwy pod Grunwaldem. Zlot zorganizowano na polach Grunwaldu 15 lipca 1960 roku¹¹. Jedną z pierwszych imprez turystycznych, przeprowadzonych samodzielnie przez działaczy LZS, był zorganizowany w czerwcu 1961 roku Zlot Turystów Wiejskich w Sierakowie. W tym wielodyscyplinowym zlocie udział wzięło 805 turystów (56 grup LZS, 42 grupy Związku Młodzieży Wiejskiej i 7 grup Ligi Przyjaciół Żołnierza)¹².

W 1962 roku zorganizowano wiele turystycznych imprez wojewódzkich. Najczęściej były to rajdy motocyklowe organizowane wspólnie przez LZS, Związek Młodzieży Wiejskiej (ZMW) i Polski Związek Motorowy (PZM). W Wielkopolsce jedną z takich imprez zorganizowano na przełomie kwietnia i maja 1962 roku w Głuchowie. Impreza zgromadziła turystów na 104 motocy-

⁵ Sprawozdanie na VII Wojewódzki Zjazd Sprawozdawczo-Wyborczy Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Wielkopolsce, Wojewódzkie Zrzeszenie LZS w Poznaniu, Poznań 1971, s. 82.

⁶ P. Czaczka, *Sport na wsi opolskiej w latach 1945–1989*, Opole 2014, s. 129.

⁷ AP Kalisz, PMRN, t. 632, Sprawozdanie z działalności Rady Pow. LZS za rok 1967/68.

⁸ M. Głuszek, J. Wesołowski, *Ludowe Zespoły Sportowe w Wielkopolsce 1946–2006*, Poznań 2006, s. 100.

⁹ *Campingi LZS*, s. 4.

¹⁰ Sprawozdanie na VII Wojewódzki Zjazd Sprawozdawczo-Wyborczy Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Wielkopolsce, Wojewódzkie Zrzeszenie LZS w Poznaniu, Poznań 1971, s. 82–83.

¹¹ M. Głuszek, J. Wesołowski, dz. cyt., s. 97.

¹² www.lzs.pl [stan z 10.08.2015]; M. Głuszek, J. Wesołowski, dz. cyt., s. 97.

klach. W drużynowej rywalizacji sportowo-turystycznej tej imprezy zwyciężył Głuchów przed Szamotułami, Kiciniem, Wągrowcem i Gniezmem. W tym samym roku w Wielkopolsce zorganizowano jeszcze jedną dużą imprezę turystyczną w ramach „Dnia Gazety Poznańskiej”. Zlot odbył się 24 czerwca 1962 roku w Poznaniu. Niezależnie od imprez wojewódzkich odbywały się wycieczki, zloty i rajdy organizowane w powiatach.

Na Opolszczyźnie popularnymi imprezami turystycznymi były: rajd „Szlakiem Arki Bożka”, impreza rowerowa „Wiosna Kolarska”, wielodyscyplinowy „Zlot Kopernikowski” w Kopernikach, kolarski „Rajd na Raty”, zjazd mgielny „Żółtego Liścia Klonu”, rajd „Szlakiem Strażnic WOP” czy wielodyscyplinowy zlot „Złota Jesień”¹³.

W drugiej połowie lat sześćdziesiątych XX wieku nastąpił spory rozwój turystyki wiejskiej na Dolnym Śląsku. Przy radzie wojewódzkiej wrocławskiego zrzeszenia LZS utworzone zostało Biuro Obsługi Ruchu Turystycznego (BORT). Wrosła również liczba sekcji turystycznych działających przy kołach LZS¹⁴.

Z kolei na ziemi świętokrzyskiej do najpopularniejszych imprez turystycznych należał, zapoczątkowany przez działaczy ze Starachowic, rajd „Szlakiem Walk Partyzanckich”. Rajd „Bitewnym Szlakiem Partyzanckiej Chwały” wymyśliли działacze z Bliżyna, a w późniejszym czasie stał on się imprezą centralną¹⁵.

Na Pomorzu, obok wcześniej wymienionych, popularnych w całej Polsce imprez sportowo-turystycznych, organizowano cykliczne zloty turystyczne w Gołuniu (pow. kościerski) oraz Otominie (pow. gdański), a także coroczne zloty organizatorów i instruktorów turystyki. Programu rozwoju turystyki wiejskiej realizowano pod hasłem „Poznaj swój powiat i województwo”¹⁶.

Planowanie i organizacja imprez z powiatów były jednak dość chaotyczne. Imprezy organizowały różne instytucje i organizacje, a terminy i miejsca realizacji często zbiegały się ze sobą. Zaczęto organizować sekcje turystyczne przy kołach ZMW i LZS. Wzrosła ranga organizowanych imprez, ich przebieg wzbogacano o elementy wychowawcze. Dążono jednocześnie do tego, aby imprezy turystyczne były krótkie, tanie i łatwo dostępne¹⁷.

Początkowo, wśród wiejskich turystów niezwykle popularna była turystyka motocyklowa. Na szosach i wiejskich szutrach można było spotkać polskie motocykle WSK, WFM, junaki, SHL, gazy, czy skutery osy. Gdy zaprzestano ich produkcji również turystyka w LZS podupadła, by nie powiedzieć – kompletnie

¹³ P. Czaczka, *Sport na wsi opolskiej w latach 1945–1989*, Opole 2014, s. 133.

¹⁴ R. Lech, *Zrzeszenie Ludowych Zespołów Sportowych województwa wrocławskiego w latach 1945–1995. Zarys działalności*, Wrocław 1995, s. 21.

¹⁵ Z. Nowak, J. Kula, J. Mazur, M. Michniak, *60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej*, Kielce 2006, s. 123.

¹⁶ T. Słupecki, F. Kaszubowski, *Pomorskie abecadło sportu wiejskiego. Sześćdziesiąt pięć lat Ludowych Zespołów Sportowych na Pomorzu (1946–2011)*, Gdańsk 2012, s. 111.

¹⁷ M. Głuszek, J. Wesołowski, dz. cyt., s. 98.

zamarła. Zdołano jednak zapoczątkować i spopularyzować ważną dla wiejskiej turystyki imprezę. Był nią „Złoty Kask”. Od 1963 roku systematycznie organizowano sportowo-turystyczne imprezy motorowe o tej nazwie. Był to swego rodzaju wielobój składający się z toru przeszkód, posługiwania się sprzętem turystycznym, udzielania pierwszej pomocy oraz jazdy na orientację i wiedzy krajoznawczej. Zwycięzcy imprez gminnych, potem powiatowych, startowali w imprezach wojewódzkich, a ich tryumfatorzy w imprezie ogólnopolskiej¹⁸. „Złoty Kask” cieszył się dużą popularnością na Opolszczyźnie. Dobrze zorganizowane zawody oglądały corocznie dziesiątki tysięcy ludzi. Jak podaje Piotr Czaczka, jedną z imprez „Złotego Kasku”, zorganizowaną w powiecie niemodlińskim, oglądało 15 000 widzów¹⁹.

Na Dolnym Śląsku kołem przodującym w turystyce motorowej był LZS „Bartek” z Lwówka Śląskiego, w Wielkopolsce zaś LZS Kicin (pow. poznański). Podobną działalność prowadził LZS „Orzeł” Wysocko Wielkie (pow. ostrowski), a do najaktywniejszych działaczy tego koła należeli: Jan Kurek, Jan Mroziński, Jan Płóciennik, Bogdan Portasiak, Kazimierz Działocha i Tadeusz Wojciechowski. W latach sześćdziesiątych XX wieku prowadzona przez nich sekcja motorowo-turystyczna należała do najlepszych w kraju. Z kolei Tadeusz Brodala, Zbigniew Brodala, Jerzy Czekalski, Walerian Florczyk, Maciej Guziński, Edmund Janiak, Mieczysław Knychala, Mieczysław Lubieniecki, Zygmunt Lubieniecki, Marian Matysiak, Grzegorz Matyskiewicz, Stanisław Missała i Józef Moś tworzyli sekcję turystyki rowerowej, w ramach której organizowano eskapady, m.in. na Pojezierze Mazurskie czy w Bieszczady²⁰. Pierwszy taki wyjazd odbył się w 1970 roku i był ukierunkowany na zwiedzanie ziemi kieleckiej i Gór Świętokrzyskich. Uczestnikami tej eskapady byli: Maciej Guziński, Mieczysław Knychala, Marian Matysiak i Kazimierz Wieteczka.

Na przykładzie sekcji turystycznej LZS „Orzeł” Wysocko Wielkie można odtworzyć sposób przygotowania oraz realizacji rajdów rowerowych organizowanych przez wiejskich działaczy sportowych. Po latach główny inicjator turystycznych eskapad koła LZS z Wysocka Wielkiego Marian Matysiak tak wspominał pierwszy rowerowy wyjazd:

Ruszamy... ale co to? Kaziu wraca się! Aha, zapomniał poduszki pod siedzenie. Za chwilę jest już na rowerze i ruszamy już naprawdę. Na zegarku była już godzina 15.00.

Podczas wypraw młodzi turyści wiejscy musieli zmagać się nie tylko z aurą oraz naturalnymi przeszkodami. Na ich drodze stawały „życiowe pokusy”, które należało rozsądnie omijać, by zrealizować założony cel. Jedną z nich opisał Marian Matysiak w swoim dzienniku:

¹⁸ Tamże, s. 95.

¹⁹ P. Czaczka, dz. cyt., s. 130.

²⁰ Archiwum LZS „Orzeł” Wysocko Wielkie: K. Lubieniecki, *jednodniówka: Zarys historii 60-lecia LZS Orzeł w Wysocku Wielkim*, Wysocko Wielkie 2006, s. 3–5.

Mijamy Ostrzeszów. [...] W tym momencie przechodzi właśnie ładna panienska, od której dowiadujemy się o zabawie. Zaprasza nas nawet. Kaziu aż oblizuje się, ale droga daleka, trzeba jechać. Wsiadamy więc na rowery i jedziemy dalej.

Na każdej wycieczce obowiązkowe były pewne działania charakterystyczne dla tamtego okresu. Przykładem może być przystanek wycieczki w Opolu:

[...] zatrzymaliśmy się koło dworca, gdzie zjedliśmy obiad i wysłaliśmy pierwsze widokówki. Zwiedziliśmy jeszcze stadion Odry. [...] Również łakocie były mało dostępne: Udajemy się do ruin. Po zwiedzeniu ogromny zjazd i jesteśmy w Chęcinach. Tutaj pierwszy raz po drodze spotykamy w sklepie czekoladę, więc szybko ją kupujemy.

Na koniec rowerowego rajdu szef grupy dokonywał podsumowania, które miało świadczyć o dobrze wykonanym zadaniu:

Ogółem statystycznie byliśmy w podróży 192 godziny. Przejechaliśmy ponad 800 km. „Najwyższy nocleg spędziliśmy na Łysej Górze” 595 m n.p.m., przy czym najwyższa zdobyta przez nas wysokość to Łysica 611 m n.p.m. Najmniej kilometrów zrobiliśmy w piątym dniu – 50 km, najwięcej w ósmym – 141 km. Największym żarłokiem byłem chyba ja, największym pechowcem Kaziu, największym podrywaczem Mietek, a najlepszym „załatwaczem wszelkich interesów” Maciej, najwięcej widokówek wysłał Kaziu, najwięcej lotnych premii wygrałem ja, najwięcej oranżady wypił Maciej, najbardziej opanowany był Mietek²¹.

Swój wkład w rozwój wiejskiej turystyki miały również koła LZS na Pomorzu. Do najaktywniej w tym zakresie działających ośrodków należały gminy Trąbki Wielkie, Strzelno, Puck oraz szkoły rolnicze. Duże osiągnięcia w turystyce motorowej posiadał Ludowy Motorowy Klub Sportowy „Rotor” z Rusocina (pow. gdański). Członek tego klubu, Andrzej Górecki, trzykrotnie zwyciężał w ogólnopolskim zawodach „o Złoty Kask”.

Na ziemi pomorskiej wychowało się wielu działaczy turystyki wiejskiej. Z tego regionu pochodzi Władysław Kordasiński. Był on m.in. przewodniczącym Centralnej Komisji Turystyki Wiejskiej. To on był pomysłodawcą i głównym organizatorem jednej z największych imprez turystycznych na wybrzeżu – „Rajdu Westerplatte”²².

W sekcjach turystycznych LZS organizowano również wycieczki zagraniczne. W opisywanym przypadku należy podkreślić zwracanie uwagi wiejskich turystów na historyczne daty oraz specyficzny rodzaj ich obchodzenia:

W następnym roku (1972) z Maciejem Guzińskim i Grzegorzem Matyśkiewiczem oraz dwoma kolegami z Bukowna k/Olkusza wybraliśmy się rowerami na Węgry nad BALATON. Ja miałem zwykły rower męski marki MESKO. Trzeba się było zdrowo napocić, aby przebyć Tatry – przełęcz KROWIARKI. Następnie przez Słowację, Budapeszt do jeziora Balaton BALATONKARATYJA. W czasie jazdy słońce piekło niemiłosiernie, a ja opaliłem się na ciemny brąz. Pamiętam że nad Balatonem wieczorem 1 sierpnia

²¹ Archiwum Terenowego Klubu Olimpijczyka w Wysocku Wielkim (TKO), Dziennik wycieczek Mariana Matysiaka z 1970 r.

²² T. Słupecki, F. Kaszubowski, *Pomorskie abecadło sportu wiejskiego. Sześćdziesiąt pięć lat Ludowych Zespołów Sportowych na Pomorzu (1946–2011)*, Gdańsk 2012, s. 111.

będąc pod nastrojem chwili (rocznica wybuchu Powstania Warszawskiego) wypilem duszkiem 1 litr wina węgierskiego. Do rana dobrze mi się spało w namiocie²³.

Wzorem „Złotego Kasku” dla zwolenników turystyki rowerowej, wymyślono na początku lat siedemdziesiątych XX wieku sportowo-turystyczną imprezę rowerową pod nazwą „Rowerem Wszędzie”. Zasady eliminacji były podobne jak w „Złotym Kasku”. Największą atrakcją tego wieloboju sprawnościowo-krajoznawczego był rowerowy tor przeszkód.

W tym samym czasie propagowano również turystykę lokalną. Chcąc zachęcić wiejskich działaczy do organizacji ciekawych imprez, w przewodnikach proponowano np. wyścigi dookoła gminy na rowerach turystycznych²⁴. Imprezy o zasięgu lokalnym organizowały Rady Gminne Zrzeszenia LZS. Miały one dużą wartość propagandową ze względu na swoją masowość.

Organem koordynującym i doradczym dla organizacji zainteresowanych rozwojem turystyki wśród mieszkańców wsi były Wojewódzkie Komisje Turystyki Wiejskiej. Powstały one w 1963 roku jako wspólny organ ZMW i LZS. W późniejszym czasie do tej działalności włączył się Związek Zawodowy Pracowników Rolnych²⁵. Komisje dysponowały dużymi uprawnieniami w sprawach organizacji i koordynacji turystyki na wsi. Głównymi celami ich działalności były umasowienie i doskonalenie różnych form turystyki masowej.

Na podobnych zasadach w powiatach zaczęły powstawać Powiatowe Komisje Turystyki Wiejskiej. Wojewódzkie Komisje Turystyki zapoczątkowały w 1963 roku tworzenie corocznego własnego turystycznego kalendarza imprez, obejmującego zadania dla sekcji turystycznych LZS i ZMW. Przy organizacji tych imprez korzystano z bezinteresownej pomocy działaczy turystycznych Okręgowego Związku Turystycznego, Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego i Polskiego Związku Motorowego²⁶. W roku 1963 działacze wiejscy mieli zorganizować w swoim środowisku ponad 25 tysięcy imprez turystycznych z udziałem blisko 700 tysięcy mieszkańców wsi²⁷.

Kolejnym ważnym etapem w rozwoju wiejskiej turystyki było posiedzenie plenarne Rady Głównej Zrzeszenia LZS (RG ZLZS) w czerwcu 1964 roku, które obradowało nad kierunkami rozwoju turystyki i krajoznawstwa na wsi²⁸.

W kwietniu 1967 roku RG ZLZS podpisała porozumienie z Centralą Rolniczą Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w sprawie współdziałania obu organi-

²³ Archiwum LZS „Orzeł” Wysocko Wielkie, K. Lubieniecki, dz. cyt., s. 39.

²⁴ *Przewodnik do programu działalności sportowej LZS*, Warszawa 1973, s. 118–122.

²⁵ Z. Nowak, J. Kula, J. Mazur, M. Michniak, *60 lat ze znakiem LZS na Ziemi Świętokrzyskiej*, Kielce 2006, s. 123.

²⁶ M. Głuszek, J. Wesołowski, dz. cyt., s. 98–100.

²⁷ R. Wroczyński, K. Hądzelek, T. Pilch, *Kultura fizyczna i turystyka a problemy społeczno-wychowawcze młodzieży wiejskiej*, [w:] *Kultura fizyczna i turystyka na wsi. Materiały I Krajowego Sympozjum*, Warszawa 1967, s. 53.

²⁸ S. Garczarczyk, Z. Mika, T. Warzych, J. Wesołowski, *Ludowe Zespoły Sportowe w województwie poznańskim 1946–1986*, Poznań 1986, s. 61.

zacji w dziedzinie popularyzacji i umasowienia sportu i turystyki na wsi. Wytyczne porozumienia wskazywały określone kierunki działania obu organizacji. W dziedzinie turystyki i krajoznawstwa do najważniejszych wytycznych należały:

- włączanie działaczy sportowych i turystycznych LZS do wycieczek,
- popularyzowanie masowych form ruchu turystycznego,
- organizowanie wycieczek do miejsc historycznych,
- popularyzacja aktywnych form wypoczynku świątecznego,
- organizowanie różnych form turystyki rowerowej, motorowej i narciarskiej²⁹.

W tym samym roku RG ZLZS zalecała wszystkim jednostkom powiatowym LZS w Polsce organizację 12 imprez turystycznych w roku³⁰.

Od 1967 roku członkowie ZMW, wspólnie z działaczami LZS, rozpoczęli popularyzację turystyki wśród młodzieży szkół rolniczych. Zapoczątkowano wówczas organizację kilkunastodniowych obozów wędrownych pod hasłem „Szlakami Wiedzy i Przygód”. Imprezy te miały na celu poznanie kraju, jego zabytków, a przy okazji wykonanie wielu czynów społecznych oraz wzbogacenie pracowni szkolnych o cenne eksponaty. Wszystkie te przedsięwzięcia obarczone były propagandowymi hasłami, a obozy i wyjazdy opłacane były przez ich uczestników z własnych środków³¹.

Ważną pozycją w kalendarzu imprez turystycznych Zrzeszenia LZS były imprezy zawierające w swym charakterze elementy turystyki kwalifikowanej. Przeprowadzono je systemem eliminacyjnym od szczebla powiatowego po ogólnopolski.

W okresie obchodów 1000-lecia Państwa Polskiego dużą popularnością wśród turystów wiejskich cieszył się Ogólnopolski Konkurs „Przez X Wieków Polski”. Sukcesy w tej imprezie odnosił m.in. LZS z Kicina.

Pod koniec lat sześćdziesiątych XX wieku w sezonie zimowym w całej Polsce działacze LZS organizowali kuligi oraz imprezy pod nazwą o „Puchar Śniegu”. Oprócz kuligów komisje konkursowe oceniały takie umiejętności, jak dokarmianie zwierzyny leśnej, budowanie karmników, spotkania z ciekawymi ludźmi czy wizyty u sąsiadów³².

W latach siedemdziesiątych XX wieku działalnością turystyczną zajmowały się rady gminne Zrzeszenia LZS, wojewódzkie i powiatowe Komisje Turystyki Wiejskiej wspólnie ze Związkiem Socjalistycznej Młodzieży Wiejskiej (ZSMW) oraz Związkiem Zawodowym Pracowników Rolnych (ZZPR). Głównym organizatorem imprez były sekcje turystyczne LZS i ZSMW oraz rady gminne Zrzeszenia LZS³³.

W połowie lat siedemdziesiątych XX wieku wielkopolscy działacze LZS zapoczątkowali rajd pieszy i rowerowy, organizowany w gminie Oborniki, pod na-

²⁹ S. Drażdzewski, S. Strogulski, *Poradnik organizatora turystyki wiejskiej*, Warszawa 1969, s. 23.

³⁰ Sprawozdanie na VII Wojewódzki Zjazd Sprawozdawczo-Wyborczy Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Wielkopolsce, Wojewódzkie Zrzeszenie LZS w Poznaniu, Poznań 1971, s. 87.

³¹ M. Głuszek, J. Wesołowski, dz. cyt., s. 100.

³² Tamże, s. 103.

³³ P. Czaczka, dz. cyt., s. 132.

zwą „Mickiewiczowskim Szlakiem”. Ciekawostką jest, że uczestnikom pierwszego rajdu zaprezentowano w obornickiej bibliotece wydania dzieła Adama Mickiewicza pt. *Pan Tadeusz* w szesnastu językach³⁴.

Obok wcześniej opisywanej turystyki statutowej Zrzeszenie LZS próbowało rozwinąć również turystykę usługową. 1 lutego 1964 roku Rada Główna Zrzeszenia LZS powołała Wojewódzkie Biuro Ośrodków i Obsługi Turystycznej „Camping”. Początkowo biuro poświęcało wiele czasu na promowanie swojej działalności i nawiązywanie kontaktów z przyszłymi klientami. Biuro w pierwszej kolejności obsługiwało wycieczki kół i klubów LZS, ZMW, szkół wiejskich, PGR, rad zakładowych i Związku Zawodowego Pracowników Rolnych, którym przy organizowanych imprezach udzielano specjalnych zniżek w marży. W miarę możliwości organizowano również wycieczki dla szkolnych klientów³⁵. Organizowano imprezy, które w nomenklaturze przedsiębiorstw organizujących turystykę nosiły nazwę „małej turystyki”. Wycieczkom zapewniano pilotów i wykwalifikowanych przewodników, dzięki którym uczestnicy poznawali walory krajoznawcze, jak również uprzemysłowienie Śląska Opolskiego. Kładziono duży nacisk na podkreślenie polskości tych ziem³⁶.

Turystykę starano się rozpowszechnić w środowisku wiejskim, popularyzując ją w szkołach. Wartość turystyki szkolnej podkreślono podczas zorganizowanego w roku 1965 w Warszawie I Krajowego Sympozjum pn. „Kultura Fizyczna i Turystyka na Wsi”; stwierdzano m.in.:

Szeroko pojmowane wychowanie fizyczne na wsi wraz z turystyką służy zarówno zdrowiu, jak i rozrywce; jest to ułatwienie młodzieży kulturalnego i przyjemnego spędzania wolnego czasu³⁷.

Również w szkołach zalecano zakładanie szkolnych kół krajoznawczo-turystycznych (SKKT), które miały krzewić turystykę wśród najmłodszych³⁸.

O chęci uatrakcyjnienia i spopularyzowania turystyki w środowisku wiejskim przez władze państwowe świadczy również fakt zalecania tworzenia Ludowych Zespołów Turystycznych (LZT), Ludowych Klubów Turystycznych (LKT), które nie tylko miały organizować imprezy regionalne, ale również uczestniczyć w ogólnopolskich imprezach turystycznych³⁹. We wsiach, w których tego rodzaju zespołów i klubów nie było, a LZS działał słabo lub w ogóle, zalecano zakładanie sekcji turystycznych przy ZMW⁴⁰.

³⁴ M. Głuszek, J. Wesołowski, dz. cyt., s. 94.

³⁵ P. Czaczka, dz. cyt., s. 131.

³⁶ Tamże, s. 132.

³⁷ M. Kacprzak, *Higieniczno-zdrowotne aspekty rozwoju kultury fizycznej i turystyki na wsi*, [w:] *Kultura fizyczna i turystyka na wsi. Materiały I Krajowego Sympozjum*, Warszawa 1967, s. 32.

³⁸ S. Drążdżewski, S. Strogulski, dz. cyt., s. 14.

³⁹ AWZLZS Opole, Sprawozdanie na VIII Zjazd Delegatów WZ LZS w Opolu za lata 1971–74, s. 32–35.

⁴⁰ S. Drążdżewski, S. Strogulski, dz. cyt., s. 47 i 70–71.

Podsumowanie

W początkowych latach badanego okresu symbolem nowoczesności na wsi, a jednocześnie czynnikiem zbliżającym wieś do miasta, było posiadanie roweru lub motocykla. Wprowadzenie turystyki do obowiązków statutowych kół LZS spowodowało, że te środki transportu zaczęły spełniać nową, dla ówczesnych mieszkańców wsi, rolę.

Z biegiem czasu zmieniały się turystyczne zainteresowania mieszkańców wsi. Coraz częściej młodzież wiejska korzystała z autokarów i motocykli, co rozwinęło turystykę motorową. Z czasem wzrosło zainteresowanie młodzieży wiejską turystyką rowerową, kajakową, a także pieszą.

Zaletą imprez turystycznych organizowanych przez działaczy LZS była ich tradycyjność oraz systematyczność. Wynikało to z zaangażowania oddanych społecznych działaczy turystycznych oraz udziału wielu stałych uczestników. Dla młodych turystów z wiejskich szkół średnich, nie tylko rolniczych, organizowano obozy wędrowne objęte hasłem „Szlakiem Przygód”.

Społeczna działalność turystyczna, szczególnie w środowisku wiejskim, wymagała poświęcenia wolnego czasu, wielokierunkowej wiedzy i stałego doskonalenia praktycznych swych umiejętności. Z biegiem czasu wzrastała atrakcyjność turystyki wiejskiej. Świadczą o tym nowo powstałe sekcje turystyczne oraz wzrost liczby imprez turystycznych w środowisku wiejskim.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Kaliszu:

Zespół Prezydium Miejskiej Rady Narodowej (PMRN).

Składnica Akt Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS w Opolu.

II. Źródła drukowane

Dziennik wycieczek Mariana Matysiaka z 1970 r.

Kultura fizyczna i turystyka na wsi. Materiały I Krajowego Sympozjum, Warszawa 1967.

Archiwum LZS „Orzeł” Wysocko Wielkie, K. Lubieniecki, jednodniówka: *Zarys historii 60-lecia LZS Orzeł w Wysocku Wielkim*, Wysocko Wielkie 2006.

Sprawozdanie na VII Wojewódzki Zjazd Sprawozdawczo-Wyborczy Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Wielkopolsce, Wojewódzkie Zrzeszenie LZS w Poznaniu, Poznań 1971.

Sprawozdanie na VIII Zjazd Delegatów WZ LZS w Opolu za lata 1971–1974.

III. Źródła internetowe

www.lzs.pl – oficjalna strona Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe

B. Literatura

Campingi LZS, Łódź 1963.

Czaczka P., *Sport na wsi opolskiej w latach 1945–1989*, Opole 2014.

Drażdżewski S., Strogulski S., *Poradnik organizatora turystyki wiejskiej*, Warszawa 1969.

Garczarczyk S., Mika Z., Warzych T., Wesołowski J., *Ludowe Zespoły Sportowe w województwie poznańskim 1946–1986*, Poznań 1986.

Głuszek M., Wesołowski J., *Ludowe Zespoły Sportowe w Wielkopolsce 1946–2006*, Poznań 2006.

Lech R., *Zrzeszenie Ludowych Zespołów Sportowych województwa wrocławskiego*, Wrocław 1995.

Łąkowski R. (red.), *Encyklopedia popularna PWN*, wyd. VI, Warszawa 1982.

Nowak Z., Kula J., Mazur J., Michniak M., *60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej*, Kielce 2006.

Przewodnik do programu działalności sportowej LZS, Warszawa 1973.

Sajko M., *A–Z Mała encyklopedia PWN*, wyd. III, Warszawa 2000.

Słupecki T., Kaszubowski F., *Pomorskie abecadło sportu wiejskiego. Sześćdziesiąt pięć lat Ludowych Zespołów Sportowych na Pomorzu (1946–2011)*, Gdańsk 2012.

Tourism in the Activities of the Association of Rural Sports Teams in 1946–1976 years

Abstract

From the beginning of one's activity Rural Sports Teams (Ludowe Zespoły Sportowe – LZS) besides tasks strictly sports, carried out during providing from the scope of the recreation and the tourism. However only from 1960 the tourism into the LZS became a compulsory popularizing-ideological element. Many wheels LZS, particularly of the ones located in attractive places of Poland, setting the organization parties, rallies, or tourist rallies had. Integration of country young people, handing propaganda entries over and the further interference in cases were a main purpose of recommendations of the popular power „appropriate” of bringing up the younger section of society country.

Keywords: tourism, sport, Rural Sports Teams.